

ANNEKE VAN BAALEN

Tien jaar radicale vrouwen-beweging of: haalt de radicale vrouwenbeweging 1984?

In maart 1971 startte de eerste 'consciousness-raising-group' in Nederland, om te onderzoeken of het werkelijk waar was dat vrouwen, zoals de Amerikaanse radikaal-feministen beweerden, door mannen onderdrukt worden. Daarmee begon ook de beweging, die op de stelling 'vrouwen worden door mannen onderdrukt' gebaseerd is. Omdat het met die beweging helemaal niet zo goed is gegaan als we gedacht en gehoopt hadden, is het na tien jaar wel nuttig om nog eens te kijken wat je met de strijdmiddelen van de beweging – de bewustmakingsgroep en de aktiegroep – eigenlijk doen kunt.

In 1971 zaten wij aanstaande radikaal-feministen in gemengde organisaties ter emancipatie van vrouwen, homoseksuelen en of arbeiders (als ik MVM, Dolle Mina en COC zo mag samenvatten). We raakten daar steeds gefrustreerder door de aanwezigheid van mannen en mannelijke organisatiestructuren; juist veel aktieve MVM- en Dolle-Minavrouwen waren daarom ontzettend blij met het Amerikaanse idee nu eens *vrouwelijke* organisatiestructuren te gebruiken. Even waren we bevrijd van de harde, taaie strijd tegen ongelijke lonen en onrechtvaardige sociale uitkeringssystemen, waar maar weinigen van ons de 'deskundigheid' voor konden opbrengen, en van de eindeloze vergaderingen over organisatievormen, taktiek en strategieën. Eindelijk mochten we iets doen wat we leuk vonden, omdat we het zo goed konden: over ons zelf praten als politieke aktie.

Praten over onderdrukking

In het begin vormden die groepen, waarin vrouwen over mannen praatten, zelfs een hele effectieve vorm van aktie. De direkte omgeving van de praatgroepvrouwen schudde op zijn grondvesten: echtgenoten en vrienden werden gewelddadig en impotent, vriendinnen meldden zich enthousiast aan voor óók een groep; na een half jaar begonnen de eerste vrouwen bij hun man weg te lopen; MVM-sters en Dolle Mina's verlieten hun organisaties en organiseerden in plaats daarvan het praatgroepwezen; vrouwen uit de AJAH en COC gingen meedoen; Vrouwenkrant en Vrouwenbevrijdingsfront werden opgericht.

De nadruk van het praatgroepgebeuren lag echter niet op het optreden naar buiten, maar op de innerlijke veranderingen. We ontdekten dat we de onderdrukking 'geïnternaliseerd' hadden: dat we economiese en politieke machteloosheid in ziektes en problemen hadden omgezet. De vage afkeer die vrouwen hebben van mannen en hun organisaties, werd duidelijk bewust gemaakt en geformuleerd: de mannenwereld deugt niet, wij kunnen er niets beginnen. Alle structuren en omgangsvormen blijken zo te zijn ingericht, dat wij vrouwen altijd het onderspit delven, en door mee te blijven doen houden we onze eigen onderdrukking in stand, erger nog, we zijn medeplichtig aan de onderdrukking en uitbuiting van andere vrouwen. We moeten ons terugtrekken uit de bestaande samenleving, de 'banden met mannen verbreken' (zoals we het later samenvatten), we moeten op grond van de nieuw verworven solidariteit van vrouwen tegenstructuren gaan opbouwen.

Het leek allemaal heel vanzelfsprekend. Maar al snel bleek dat de nieuwere praatgroepen lang niet zo goed liepen als de oude. Er kwamen steeds meer klachten dat de groepen gedomineerd werden door vrouwen die opschepten over hun maatschappelijke prestaties (met man, kinderen of werk) en die de minder succesvollen wel eens even zouden uitleggen hoe ze hun problemen moesten oplossen. Kennelijk misten zij iets wat de aktivisten van

¹ Tien jaar radicale vrouwenbeweging stond in de Vrouwenkrant nr 71, maart 1981

MVM, Dolle Mina, Ajah en COC wèl geleerd hadden: dat iedere politieke strijd betekent dat je ook voor anderen dan jezelf opkomt. We probeerden dat te ondervangen door nieuwe groepen een 'ervaren kracht' aan te bieden om de eerste bijeenkomsten mee te helpen de uitgangspunten duidelijk te maken, maar dat werd steeds geweigerd: dat zou niet democraties zijn.

Tegenstructuren

Na de 'praatgroepfase' werd alles voor de nieuwelingen nog moeilijker, omdat het voor iedereen moeilijker werd. Het opbouwen van 'tegenstructuren' is nog wel wat anders dan één keer in de week samen praten. Één van de basisregels van de praatgroepen is dat de deelneemsters elkaar tussen de bijeenkomsten *niet* ontmoeten, dat zij dus geen gemeenschappelijk dagelijks leven hebben, waarin de 'normale' maatschappelijke omgangsvormen kunnen binnendringen. Voor die tegenstructuren die de vrouwen uit de eerste praatgroepen nu gingen opzetten waren juist die dagelijkse banden onmisbaar: er moest *samengewerkt* worden; verantwoordelijkheid en koninuiteit werden nu belangrijker dan 'bevrijding'.

In alle 'normale' situaties waarin vrouwen samenwerken doen ze dat in een kader van door mannen gegeven voorschriften en orders. In een autonoom vrouwenproject ontbreken die. Onmiddellijk ontstaat het autoriteitsprobleem: wij willen geen orders van *vrouwen*, nu wij ons van mannen bevrijd hebben; wij zijn allemaal gelijk. En eigenlijk zouden wij ook liever geen verantwoordelijkheden hebben, want in het gewone leven hebben we er al genoeg. Zo ontstond het probleem van de 'informele machtsstructuur': de vrouwen die zich verantwoordelijk voelden beklagden zich dat niemand hun verantwoordelijkheid wilde delen, en de rest dat 'de directie' zich de macht toeëigende en hen geen toegang wilde geven tot 'de informatie'. In de woorden van Joke Smit: 'Iedereen wilde opnieuw het wiel uitvinden, en velen vertrokken teleurgesteld voordat zij nog maar één spaak hadden vervaardigd.'

Het radikale-therapieën

Gezien dit alles is het geen wonder dat het radikale-therapieën dat in 1975 uit de Verenigde Staten werd geïmporteerd zo'n groot succes werd. Daar wèl een duidelijke structuur en een duidelijke leiding door 'deskundigen' die, omdat het hier om therapie ging en niet om politiek, ineens wel geaksepteerd werd. Daar niet de groep als middel voor een verafgelegen doel – de vrouwenrevolutie – maar de groep en de leden ervan als doel op zichzelf. Leren 'opkomen voor jezelf', individuele autonomie verwerven, je 'rationele volwassene' versterken: wie zou dat niet willen? Wat een krachtige vrouwenbeweging zouden we krijgen met al die autonome vrouwen!

Helaas werkte het niet zo. De in de radikale therapie aangeleerde omgangsvormen bleken geheel ongeschikt om met vrouwen samen te werken, juist vanwege hun nadruk op de individuele beleving en de formulering daarvan in therapeuties taalgebruik, en vooral, door het geheel ontbreken van enig onderscheid tussen wat door mannen opgelegde normen, en wat door de noodzaak van gezamenlijke strijd van vrouwen gemeenschappelijk opgelegde normen zijn. In de therapeutiese opvatting is *iedere* gedragsregel een opgelegde norm, die met het oog op de individuele ontplooiing bestreden moet worden (in dit opzicht zijn de anarca-feministes ook heel wat moderner dan ze zelf denken; bij Emma Goldman bijvoorbeeld is van dergelijke ideeën niets te merken).

De Feministische-Oefengroep-Radikale-Therapie-trend, die zich verzet tegen *algemene* uitspraken over vrouwenonderdrukking en tegen *algemene* regels over de wederzijdse rechten en plichten van samenwerkende feministen, en in plaats daarvan alleen regels over *procedures* heeft (de beroemde rondjes van wrevels, knuffels en spinsels), is zo krachtig en belangrijk juist omdat hij niet op zichzelf staat. De FORT-trend sluit aan bij alle therapeutiseringstechnieken die het welzijns- en vormingswerk beheersen en nu ook het onderwijs binnendringen: technieken waarbij de gevolgen van uitbuiting en onderdrukking worden omgevormd tot individuele ziektes en problemen, waarvoor vervolgens 'deskundige hulp' wordt aangeboden.

Evenals de radicale therapie hebben vormings- en welzijnswerk tegenwoordig de officiële strekking om 'de onderdrukten bewust te maken en tot strijd aan te sporen'. Aan het eind van de jaren zestig hadden de sociale akademies namelijk het socialisme ontdekt. In 1971 ontdekten ze ook het feminisme. Vrouwen van een Amsterdamse sociale academie begonnen een praatgroep om elkaar warmte en steun te geven. Enige tijd deden de aanstaande welzijnswerksters zelfs mee aan de radicale vrouwenbeweging, maar kort na de oprichting van het Amsterdamse Vrouwenhuis in 1973 verdwenen ze weer: de fem-soc ontstond. In samenwerking met volkshogescholen werden methodieken ontwikkeld om 'gewone vrouwen bewust te maken': de basis voor het 'werken met vrouwen' als beroepspraktijk was gelegd. Vrouwen van de universiteit sloten zich aan: zij zouden in 'vrouwenstudies' de theoretische legitimatie voor deze technieken gaan ontwikkelen (dat deze theorieën voornamelijk uit systematische ontkenning van radikaal-feministische inzichten bestaat is weer een ander verhaal; de hoofdzaak is dat de femsoc-stelling dat vrouwen niet alleen door mannen maar ook door 'het kapitalisme' worden onderdrukt, tot de praktische konklusie leidt dat vrouwen samen met mannen tegen het kapitalisme moeten vechten, wat dan weer door het feminisme wordt uitgesloten, met het gevolg dat ze dan maar helemaal niets doen behalve hun eigen beroepsbelangen behartigen).

Solidariteit

Omdat de vrouwen in vormingswerk, hoger onderwijs en therapie-industrie ook sterke banden hebben met de vrouwen in progressieve en 'feministische' media – zo sterk dat we het geheel in de vorige Vrouwenkrant een maffia genoemd hebben – is het een wonder dat er nog iets van een radicale vrouwenbeweging bestaat. Alleen op het gebied van de strijd tegen porno en seksueel geweld bestaat er nog een voortdurende wisseling van anonieme groepjes, die steeds op andere plaatsen de strijd aanbinden, maar die zijn over het algemeen te anarchisties om zich te verbinden met de strijd die op andere punten gevoerd wordt. Op de andere punten zijn nog alleen wat vaste groepen met duidelijk omschreven bezigheden en een tamelijk gesloten karakter overgebleven.

De overgrote meerderheid van de vrouwen die door de impulsen van de radicale vrouwenbeweging ontdekten dat zij onderdrukt zijn, is òf alleen actief in de eigen huiselijke omgeving, òf in vrouwengroepen binnen manschappelijke instituties: op het werk of in politieke partij of vakbond – en niet om daar samen actie te voeren, maar om samen te praten over persoonlijke problemen met het 'vrouw-zijn', samen te aarzelen en te twijfelen: wel of niet een man, wel of niet een kind, wel of niet hoge hakken en oog-make-up. Aarzelings en twijfel worden dan vervolgens opgevat als *verzet*, als het bekritisieren van bestaande vanzelfsprekendheden. En daarbij wordt vergeten wat we in 1971 zo goed zagen: dat aarzelings, twijfel en gespletenheid (de 'vrouwelijke schizofrenie') juist het toppunt van vrouwelijkheid zijn, de vorm waarin mannen ons willen drukken – en dat de enige manier om daaruit te breken gemeenschappelijke *woede* is. 'Woman is beautiful' betekent dat we van elkaar *leren* houden, elkaar moeten *leren* waarnemen en waarderen – niet dat er aan vrouwen op zichzelf iets mooi is. Want zelfs het zorgzame gedrag waardoor vrouwen zich van mannen onderscheiden is niet voor vrouwen bestemd, maar voor mannen. Als je met vrouwen gaat samenwerken moet je helemaal overnieuw beginnen met zorgzaam gedrag voor elkaar aan te leren. Dat is die beroemde solidariteit waar we het vroeger altijd over hadden.

Solidariteit is een mannelijk begrip. Het verwijst naar de broederlijkheid in de strijd voor de gemeenschappelijke belangen. Wie denkt dat mannen akelig met elkaar omgaan moet beter opletten hoe solidair ze zijn als we één van hen aanvallen – al die verlichte geesten, die zeggen dat ze zelf niet van porno houden maar dat het censuur zou zijn om andere mannen hun plaatjes af te pakken, zijn maar een voorbeeld. De banden tussen mannen zijn zo sterk omdat ze onpersoonlijk zijn, objectief gegeven, niet afhankelijk van persoonlijke voorkeur of sympathie. In de praatgroepen leerden we daarom ook om persoonlijke voorkeuren en antipatieën te overwinnen, om ons aan vaste regels te houden en allemaal om de beurt de notulen te maken, om geheimhouding te bewaren over wat er verteld werd. Allemaal gewone

mannelijke organisatieprincipes, die de basis zijn voor iedere machtsvorming onder moderne omstandigheden.

Demokratische structuur

Het probleem is dat we ze niet verder hebben ontwikkeld, omdat we zo bang zijn dat we echt macht zouden kunnen veroveren en daar mannelijk van worden, of dat we door mannelijke vrouwen in de vrouwenrol gedrukt zouden kunnen worden. De traditionele vrouwenverenigingen zijn tenslotte een afschrikwekkend voorbeeld: de passiviteit van de leden, de arrogantie van de hoofdbesturen. Toch is die angst voor grote, bureaucratiese organisaties op een misverstand gebaseerd: in een maatschappij waar de macht bij mannen berust bestaan geen bureaucratieën zonder mannen. De traditionele vrouwenverenigingen zijn een verlengstuk van mannelijke belangenorganisaties zoals kerken en politieke partijen; daar berust het gezag van hun top. Een radicale vrouwenbeweging die uiteraard geen enkele steun van mannen ondervindt, zou de eerste historische beweging kunnen zijn die echte democratische structuren gaat opbouwen; organisaties waar de beslissingsmacht in handen ligt van gekozen vertegenwoordigsters die na een tijd vervangen worden door andere, en die verantwoording moeten afleggen over de beslissingen die ze genomen hebben.

Nieuwe belangenorganisaties, zoals de Vrijwilligstersbond, zullen zonder zo'n structuur niet groter kunnen worden dan een groepje vrouwen die elkaar persoonlijk kennen: de organisatievorm is juist nodig om al die groepjes kwade vrouwen met elkaar in contact te brengen, en andere vrouwen zich ervan bewust te maken dat ze eigenlijk ook al heel lang kwaad zijn.

Want nu de aarzeling gemeenschappelijk is, is de kwaadheid eenzaam. Nèt zoals in 1971 zijn er ontelbare vrouwen die denken dat zij de enige zijn die bezorgd en boos zijn over wat er in de politiek en op hun werk allemaal gebeurt, die kwaad zijn over *algemene* dingen, niet alleen over wat hen persoonlijk wordt aangedaan. Krisis, oorlogsdreiging en opkomend fascisme brengen de politiek, de machtsstrijd, bij vrouwen in de huiskamer en maken vrouwelijk gedoe vanzelf belachelijk.

En zo zullen we nieuwe vormen vinden om het oude doel van 1971: het overwinnen van de vrouwelijkheid, te bereiken. En als we daarbij ook behoefte hebben aan genezing en innerlijke groei, dan moeten wij nòg vaker samen lachen om hoe wij, individueel en gezamenlijk, steeds op nieuwe manieren in oude valkuilen trappen.